

ЈОВИЦА АЋИН

ФРАГМЕНТИ УЗ КАФКИНО ПРИПОВЕДАЊЕ

Читам многе Кафкине одломке и нацрте. Ништа од тога није објавио за живота и код нас једва да је ишта од тога било преведено.

1

Демонски нацрти

Можда није на месту говорити о демонима кад је реч о Кафкиним причама, али они се свакако појављују код њега. Могли бисмо чак речи да је код њега уметност приповедања особена демонологија, знање које подразумева и вештину истеривања ђавола који нас је обузео. Довољно је прочитати „Истину о Санчу Панси и Дон Кихоту”, па схватити шта сам Кафка мисли о улози демонског у своме писању. Ево, сабрао сам све што је писао о Сервантесовим ликовима.

Санчо Панса, који се уосталом њим никад није хвалио, уједно је њоком година, окружујући се у вечерњим и ноћним часима гомилом романа о вијезовима и разбојницима, да њолико одагна од себе свој ђавола, кога ће касније назвати Дон Кихоте, да је овај зајим, несјалан, изводио најмањим је њодвије, али који, у недосјайку њрејходно одређеног њпредмеја, а њребало је да њо буде ујраво Санчо Панса, ником нису њијеијили. Санчо Панса, слободан човек, нехајно је њраијно, можда због извесног осећања одговорности, Дон Кихота на његовим њходима и од њога је имао велику и корисну забаву до свој краја.

Не унесрећује Дон Кихота његова фантација него Санчо Панса.

Један од најважнијих Дон Кихотових подвига, истакнутији од борбе с ветрењачама, јесте самоубиство. Мршви Дон Кихоте би да убије мршвог Дон Кихота; али, да би га убио, пошребно му је неко живо местио, па га својим мачем итражи подједнако истрајно и узалудно. Заокуљени тиме, два мршваца се пошут неразмсривог клуика кошрљају кроз раздобља.

Дон Кихоте је морао да се исели, цела Шпанија му се смејала, немоћно му је било да тамо оштане. Пушовао је кроз јужне крајеве Француске, где је ту и тамо срећао добре људе с којима се сирцајашлио, усред зиме је, уз силне најоре и лицавања, ирешао Алие, затим је процао жорноишалијанском низијом, која му није иријала, и најослећку досиео у Милано.

2

Немогућан живот

Говорити о Кафки је немогуће у подједнакој мери у којој је за њега сам живот био немогућан. Он говори о немогућности да се живи. Њега мучи далекосежније питање од питања којим су остали приповедачи вођени. Ми се усредсређујемо на то шта неко чини са својим животом, а он се – уз максималну и строгу прецизност у језику, лишеном икаквог метафоричког обиља, уз апсолутну чистоту књижевне интенције и стваралачког наума и уз невероватну постметафизичку преданост која додирује сам очај – носи са сопственим криком *да ли је моћно бићи жив*. Заправо постметафизичко доба у књижевном космосу наступа тек са Кафком, јер са њим се руши устаљена равнотежа између супротности путем којих поимамо и на којима у мишљењу артикулишемо свет у историји Запада.

Истовремено, суочени с немогућношћу да говоримо о Кафкином делу, за нас је то изазов вођен жељом да схватимо загонетку. Ту би важило оно што ће и он рећи поводом неког сна: *није саоштив, јер није докучив, а подсиче на саоштивање из истоог разлога*.

Зашто је све што је писао било сушта књижевност? Зашто у свакој његовој реченици, чак и кад је она незавршена, откривамо његову јединственост?

У шали или не, једном је одговорио вереници Фелици Бауер да је он сам књижевност. Због књижевности је и напустио вереницу.

Оставио је и Милену Јесенску из истог разлога. Али, не заносимо се: оно што је разумевао под књижевношћу није истоветно са оним што ми мислимо кад се позивамо на књижевност. Он не мисли ни на какве трикове, на технику и технологију, на машинерију и на шта све не чиме се писци махом служе, подучавани у радионицама такозваног креативног писања, да би створили неко дело, песму, роман, причу. Код њега нема обмане. Он одбацује вештину. Она чак није ни у његовом видокругу. Милена је за њега рекла да је он попут голог човека у гомили одевених. И он је тога био дубоко свестан. Са тим се све време носио. Било је то за њега свакодневно јунаштво. Социјална лаж му је била страна. Такав је био и у писању, и писање је било једино средство његовог опстанка. Средство истине или можда и сама истина. У том смислу је све што је писао била сушта књижевност, лишена свих лажи којима се ми служимо у опстанку. И то препознајемо у свакој његовој речи, и погађа нас загонетном снагом. То је снага која нема своје средиште нити мету. Не може се свести тек на тобожњу мржњу према оцу, или на постојање, односно непостојање Бога, нити физичку болест, или на критику бирократског механизма, или на хиљаду других ствари путем којих смо покушавали да разумемо у чему је неодољивост Кафкиног писања. Нема неког центра, јер га није било ни у самом Кафки. Зато код њега нема психологије, нити икакве изразитије индивидуације ликова. Сви су странци.

Живети само у истини! Не, са тим није било могућно бити жив, као ни живети с другима. То је гранична ситуација. То је Кафкина вечита ситуација. Није она без ироније и хумора, али је неиздржљива. Ухваћен у њу, без икакве заштите пред увидом да циља и средишта нема, и да је једино чимо располажемо наше безизгледно покушавање да допремо до онога чега нема, признајући сопствени стид да је без икаквог уточишта, сагледава истину о сопственој изгнаничкој немоћи. То сагледавање га чини друкчијим од свих осталих писаца и основа је, на крају крајева, његовог генија, ма и упркос томе што није желео никад да му тако нешто буде приписано. Напротив. Макс Брод, његов пријатељ, одбио је да га избави од те судбине: одбио је да спали, по пишчевом завету, Кафкине рукописе после његове смрти. Наслућујемо зашто је то Кафка тражио; разумемо зашто то његов пријатељ ипак није учинио.

Наравно, не само да је говорити о Кафки немогућно у правом смислу него је немогућно и писати после њега, а да нас не пече савест. Књижевност, ипак, и после Кафке постоји. Али, не његова него наша. Он је био *један* почетак и *један* крај, за нас непоновљив.

3 Ране

Кафка је први пут почео да искашљава крв 1917. године, и то је био неопозиви знак болести која ће га, кад је туберкулоза захватила ларингитис и он више није могао ни да гута ни да говори, ни пуних седам година доцније однети из живота. На плућима му се отворила рана, *Lungenwunde*. Између осталих, у то време је написао и причу „Мач”. Приповедач у тој причи говори о томе да је преспавао час кад је с пријатељима требало да крене на излет. Пријатељи су му дошли на врата, а он је скочио и наврат-нанос се оденуо, отворио врата, а они су, видевши га, устукнули: њему је велики стари мач, витешки, с крстастим рукохватом, био заривен у леђа. Испоставило се да га мач није истински озледио, јер је неким чудом оштрица мача прошла дуж леђа тачно испод коже, а да месо није ни оштетила. Није било ни крви. Кад је мач пажљиво извучен, видело се да је од реза кроз који је сечиво било забодено остала само једва приметна пукотина. Приповедач је, како сугерише, тај тешки и скупочени мач заправо понео из свог сна. Кафка је несумњиво волео дело Хајнриха фон Клајста. Често је ишчитавао његове кратке приче и анегдоте. У једној од њих прича се о случају војника рањеног у бици на Рајни 1792. године. Испалено зрно га је погодило у груди, па је затим прошло кроз његово тело између коже и меса и напослетку изишло на доњем крају кичме. Војник је преживео, баш као и приповедач из Кафкине приче. Тај немогући случај с Клајстовим војником, налазимо да је могао бити узор и за Кафкин „Мач”. Али оно што Кафка и Клајст деле јесте управо искуство ране. Присуство ране се код Кафке јавља у свакојаким фигурама и трансфигурацијама. На многим местима у његовим дневничким записима посведочен је тај двосмислени однос према рани, озледи, било каквом одступању од нормалног тела. Рана га истовремено одбија и привлачи. Његова рањена плућа постала су унеколико извор његовог писања. Од тренутка кад је почео да искашљава крв, никад није био плоднији. Али тада му није било толико стало да постизања целине, до довршавања његовог списатељског тела. Све као да је остајало неокончано. Приче су готово неумитно настајале у фрагментима. Расејавале се, биле разметнуте кости, расуто бreme као што је било и Кафкино виђење изградње Кинеског зида који је наводно подизан у разбацаним деловима. Биле су ране и често попримале вид сна. Кафка је сневао као смртно рањени човек. Рана је код њега симптом жеље коју је Кафка преображавао у сажете приче или фрагменте. Чак и приче које је објавио за живота могли бисмо да читамо као фрагменте. Кад у њима постоји нека

рана, рецимо као што је тело Грегора Самсе рањено или тело војника у причи о казненој колонији, она доприноси фрагментацији тела, управо као што изазива и фрагментацију дела. Фрагмент је дубоко укорењен Кафкин књижевни облик. Он своје приче лишава контекста и тако их у исти мах универзализује и чини самосталним и недокучивим. Његово приповедање је, у неку руку, уметност рањеног тела. Оно је ту као да би само да документује неку рану, извесну кризу која проговара из незавршених текстова. Отуда читање његових прича и фрагмената, зашто не бисмо рекли, првенствено између њихове коже и њиховог меса, при чему су и кожа и месо само фантомски елементи текста, али Кафкина рана у њима је, као што већ знамо, стварна. Ако бисмо запитали самог писца о томе, он би оћутао, јер је желео да нас поштеди.
